

**Nyelvtan (hangtörvények, szóelemek, szóképzés, összetett szavak, szófajok)**

**1. hangtörvények**

A) magánhangzótörvények:

B) mássalhangzótörvények

hangrend

írásban jelölt teljes hasonulás

illeszkedés

írásban jelöletlen teljes hasonulás

hiátus

zöngésség szerinti részleges hasonulás

képzés helye szerinti részleges hasonulás

összeolvadás

kiesés

nyúlás

rövidülés

**Töltsd ki a táblázatot!**

| magas magánhangzók | mély magánhangzók | zöngés<br>mássalhangzók | zöngétlen<br>mássalhangzók |
|--------------------|-------------------|-------------------------|----------------------------|
|                    |                   |                         |                            |

## 2. szóelemek

| képzők       | jelek                  | ragok                  |
|--------------|------------------------|------------------------|
| igeképzők    | időjelek               | igei személyragok      |
|              | módjelek               |                        |
| igenévképzők | fokjelek               |                        |
| névszóképzők | birtokos személyjelek  | határozóragok          |
|              | birtokjel              |                        |
|              | birtoktöbbsesítő jelek |                        |
|              | többes szám jele       | a birtokos jelző ragja |
|              |                        | tárgyrag               |

## 3. összetett szavak

| SZERVES           | SZERVES             | SZERVETLEN                |
|-------------------|---------------------|---------------------------|
| <u>alárendelő</u> | <u>mellérendelő</u> | nem-, ne-                 |
| alanyos           | valódi ~            | kötőszók, módosítószók... |
| tárgyas           | ismétléses ~        | gyakran együtt használat  |
| határozós         |                     | szavak, fordulatok        |
| jelzős            |                     |                           |
| jelentéssűrítő    |                     |                           |

**Összetett szavak.** Három olyan szót adtunk meg, amelyek valamilyen összetett szóban utótagként, egy másikban pedig előtagként fordulnak elő. A megadott kifejezések közül válaszd ki azokat, amelyek a három szó valamelyikével összetett szót alkotnak, és írd őket a megfelelő kipontozott helyre! Minden szót csak egy helyre írhatasz be. Vigyázz, két kifejezéssel többet adtunk meg! (2025. 01. 18.)

Pl. üveg – ABLAK – kilincs, ha az üvegablak és az ablakkilincs szóra gondolunk.

a) ..... MADÁR.....

b) ..... DISZNÓ.....

c) ..... RÓZSA.....

A felhasználható kifejezések:

radír – ijesztő – bimbó – sünn – pék – sajt – vész – zuhany

#### 4. szófajok

| Alapszófajok |                 |                 | Viszonyszók           | Mondatszók               |
|--------------|-----------------|-----------------|-----------------------|--------------------------|
| íge          | <u>igenevek</u> | <u>névmások</u> | névelő                | hangutánzó ~             |
| főnév        | főnévi ~        | személyes       | névutó                | interakciós ~            |
| melléknév    |                 | kölcsönös       | segédige              | indulatszók              |
|              | melléknévi      | visszaható      | igekötő               | mondatértékű módosítószó |
|              | ~               | birtokos        | kötőszó               |                          |
| számnév      | folyamatos      | mutató          | szóértékű módosítószó |                          |
|              | befejezett      | kérdő           |                       |                          |
|              | beálló          | vonatkozó       |                       |                          |
| határozószó  | határozói ~     | általános       |                       |                          |
|              |                 | határozatlan    |                       |                          |

**1. Olvasd el figyelmesen az alábbi szöveget, majd oldd meg az ahhoz kapcsolódó feladatokat!**

Köszönni (...) szükséges, mégis az erre jobban figyelők manapság igen gyakran tapasztalhatják, hogy sokan nem köszönnek olyan (...) helyzetekben, ahol pedig igen kívánatos lenne: se eladónak, se vevőnek, se óvodai, iskolai szülőtársnak. (...)

Ennek két fő közvetlen oka lehet. Az egyik a zavar, amelybe különösen a tizenöt-huszonöt év közötti fiatalok kerülnek, mikor nem tudják, hogy a gyermekkori Kezét csókolom-mal vagy már Jó napot kívánok-kal köszönjenek, vagy hogy a náluk nem sokkal idősebbeket tegezzék vagy magázzák-e. Az öntudatosabbja ilyenkor választ, hangosan köszön, de többször inkább csak mormol valamit, amit lehet így is, úgy is értelmezni, s közben fejbólintással vagy más gesztussal, nem nyelvi eszközzel jelzi, hogy köszön. Sokan viszont nem mondanak semmit, mert mire rájönnek, hogy dönteniük kell többféle üdvözlési forma között, s mire választanak, addigra a köszönési lehetőség már elmúlik (pl. két egymással szemben elhaladó ember között). Mások egyáltalán nem tudnak dönteni e fél percnyi idő alatt, s ezért nem üdvözlik a másikat.

A másik ok a nyílt udvariatlanság. A modortalan ember nem köszön a vele személyes kapcsolatba kerülő társának. Ezzel vagy tudatosan jelzi, hogy a másikat mintegy semmibe veszi, az nem érdekli őt (különösen, ha a szemébe néz, miközben nem köszön), vagy ami legalább olyan riasztó, nem is veszi észre, hogy keresztülnéz a másikon. Az elmondottak természetesen az elmaradó visszaköszönésekre is vonatkoznak, megtoldva azzal, hogy ez még nagyobb figyelmetlenség. Az idősebbeknek és a nőknek szóló előre köszönés a tisztelet jele. A vissza nem köszönő ember társának feléje tett gesztusát nem viszonozza, s ezzel durván visszautasítja a kapcsolatot.

(Tolcsvai Nagy Gábor: A köszönés hiányáról. Édes Anyanyelvünk, IV. évfolyam, 1. szám, 1982. január–március)

- a) Milyen nem nyelvi jelek kísérhetik a köszönést? \_\_\_\_\_
- b) Milyen okai lehetnek a köszönés hiányának? \_\_\_\_\_
- c) Melyik mássalhangzótörvény érvényesül az alábbi szavakban?

tapasztalhatják: \_\_\_\_\_ öntudatosabbja: \_\_\_\_\_

köszönjenek: \_\_\_\_\_ tegezzék: \_\_\_\_\_

sokkal: \_\_\_\_\_ tudják: \_\_\_\_\_

- d) Bontsd szóelemekre a következő szavakat!

udvariatlanság: \_\_\_\_\_ tapasztalhatják: \_\_\_\_\_

idősebbeknek: \_\_\_\_\_ helyzetekben: \_\_\_\_\_

visszautasítja: \_\_\_\_\_ öntudatosabbja: \_\_\_\_\_

- e) Állítsd számozással betűrendbe a következő szavakat: köszönni, köszönnek, kívánatos, két, közvetlen, különösen, közötti, kerülnek!
- f) Keresd ki a szövegből a főnévi igeneveket! \_\_\_\_\_
- g) Milyen szófajból képeztük a figyelő, eladó, vevő, kerülő, riasztó, elmaradó, köszönő szavakat? \_\_\_\_\_

h) Milyen hangrendűek az alábbi szavak?

udvariatlanság: \_\_\_\_\_

visszautasítja: \_\_\_\_\_

vonatkoznak: \_\_\_\_\_

figyelmetlenség: \_\_\_\_\_

keresztülnéz: \_\_\_\_\_

kapcsolatot: \_\_\_\_\_

**2. Melyik mássalhangzótörvény érvényesül az alábbi szavakban?**

sötétség: \_\_\_\_\_

hoztál: \_\_\_\_\_

áttetsző: \_\_\_\_\_

tollpróba: \_\_\_\_\_

mondja: \_\_\_\_\_

komolysággal: \_\_\_\_\_

**3. Bontsd szóelemekre a következő szavakat!**

hallgatva: \_\_\_\_\_

hallgatják: \_\_\_\_\_

óriásokként: \_\_\_\_\_

mormolással: \_\_\_\_\_

**4. Melyik mássalhangzótörvény érvényesül az alábbi szavakban?**

abbahagyta: \_\_\_\_\_

erre: \_\_\_\_\_

paraszthajszállal: \_\_\_\_\_

ócskábbnak: \_\_\_\_\_

vászonkabátja: \_\_\_\_\_

farkasszemet: \_\_\_\_\_

**5. Bontsd szóelemekre a következő szavakat!**

nagyobb: \_\_\_\_\_

szegényes: \_\_\_\_\_

sapkáját: \_\_\_\_\_

húzták: \_\_\_\_\_

szabott: \_\_\_\_\_

városias: \_\_\_\_\_

**6. Oldd meg a közölt versrészletre vonatkozó feladatokat!**

**a) Állítsd helyre a verset, azaz illeszd be a felsorolt szavakat a megfelelő helyekre!**

*lobog, szelíd, melegít, tenger, mosolyogva, Bizakodva, borús*

**Juhász Gyula: Ének Arany Jánosról** (részlet)

*Mint ha pásztortűz ég őszi éjszakákon,  
Arany János lelke úgy \_\_\_\_\_ e tájon,  
Úgy \_\_\_\_\_ fénye,  
Magyarok, e tűznél, mely \_\_\_\_\_ és áldott,  
\_\_\_\_\_ nézzük e síri világot,  
Virrasztva, remélve.*

*Messziről lobogva \_\_\_\_\_ pusztaságon  
Átragyog Arany ma e \_\_\_\_\_ homályon  
És jövőnkbe csillan:  
A magyar jövőbe, mely, mint Betlehemben  
Az isteni gyermek, \_\_\_\_\_ rebben  
Mai álmainkban.*

**b) Arany János mely művét idézi meg a vers? .....**

**c) Mi a megidézett mű pontos műfaja? .....**

**d) Ki a versben említett isteni gyermek? .....**

**e) Milyen szófajúak a következő szavak?**

*pásztortűz: ..... síri: ..... csillan: .....*

*úgy: ..... mely: ..... remélve: .....*

**f) Keress az idézet első sorában egy-egy példát képzőre, jelre és ragra!**

Képző: ..... Jel: ..... Rag: .....

**g) Hogyan nevezik azt a költői eszközt, amely a fenti idézet első két, valamint utolsó három sorában egyaránt előfordul?**

A költői eszköz neve: .....

### 7. Válaszolj a közölt versrészletre vonatkozó kérdésekre!

*Szóla Magyar: hej! ki tudja  
Merre van a hazánk útja?  
Kerek az ég mindenfelé –  
Anyám, anyám, meghalsz belé!*

*Szóla Hunor: itt maradjunk!  
Tanyát verjünk; itthon vagyunk:  
Selyem a fű, édes a víz,  
Fa-odúból csöpög a méz.*

*Kék folyam ad fényes halat,  
Vörhenyő vad ízes falat,  
Feszés az íj, sebes a nyíl,  
Harckalandon zsákmány a díj.*

*Száll a madár, száll az ének  
Két fiáról szép Enéhnek;  
Zengő madár ágrul ágra,  
Zengő ének szájrul szájra.*

(Arany János)

a) Melyik magyar mondát dolgozza fel az idézett költemény? .....

b) Milyen kapcsolatban van egymással Hunor és Magyar? .....

c) Keress egy-egy példát az idézetben a felsorolt költői eszközökre!

metafora: .....

párhuzam: .....

alliteráció: .....

d) Határozd meg a mű verselését és rímfajtáját!

versforma: .....

rímfajta: .....

e) Nevezd meg az idézet első sorában szereplő szavak szófaját!

*Szóla:* ..... *Magyar:* ..... *hej:* .....

*ki:* ..... *tudja:* .....

### 8. Melyik mássalhangzótörvény érvényesül az alábbi szavakban?

hallgat, erszénnyel, játszani, mennykő, bánja, nyúlj

---

---

---

9. Keress a szövegben a megadott mássalhangzótörvényekhez egy-egy olyan szót, amelyben érvényesül az adott hangtörvény! A kiválasztott szót írd a megfelelő hangtörvény melletti pontozott vonalra! (2024. 01. 20.)

Igen ám, de Mikkamakka nem volt otthon. Kora reggel elment a városba. Ott volt valami sürgős elintéznivalója. Meg különben is, ad is valamit Vacskamati Mikkamakkára! Már tátotta a száját, már mondta volna... de ekkor... furcsa... megdöndült, megzördült, megdobbant valami. S nem is hagyta abba.

a ) írásban jelölt teljes hasonulás: .....

b) zöngésség szerinti részleges hasonulás: .....

c) képzés helye szerinti részleges hasonulás: .....

d) rövidülés: .....

**10. Milyen állatnév hiányzik az alábbi összetett szavakból? A szó jelentését megadtuk, az állatnevet írd a pontozott vonalra! (2024. 01. 20.)**

a) ..... farok copf

b) ..... kaparás csúnya írásképp

c) ..... fül begyűrődött vagy behajtott könyvlap sarka

**11. Melyik szó tartozik a kártyához? Írd be a szempontoknak megfelelő egyetlen szót a kártyák közepébe a pontsorra! (2024. 01. 20.)**

ELENGEDTED, SZELÍD, IRIGYEBB, TUDD, AZZAL, KEDVESEBB, HAGYJ, ŐT, ENNYIVEL, SENKI, VIGYEN

| a)                  | b)              | c)                        |
|---------------------|-----------------|---------------------------|
| névmás              | melléknév       | ige                       |
| főnevet helyettesít | fokozott        | alanyi/ általános ragozás |
| .....               | .....           | .....                     |
| ragos               | pozitív         | E/2.                      |
| magas hangrendű     | magas hangrendű | felszólító mód            |